

IBILLALDI BAT

Ikasmin gareanoi, asko dausku erakusten ibilliak. Iza-
tez gara barrizale, eta jakiñe ibilliz gauza barriak begi
aurrera jakuz etorten, biotz zauskadak be ibilliz ta ikusiz
uiol antzera ugaritzen. Egia esan, ibiltari batetik bestera
alde aundia dagoala, autortu bear. Batek, egun osoa uriz
naiz mendiz erreta be, ez dau ezer batzen; beste bat, erle
langille iduri, eztigaiz bete-bete egiñik datorkigu etxera.
Ikas daigun ibilliari guna ateraten.

Lengo arratsaldean, bostetan, tiiirrin... telefonuak.
Nire ikasle zan, eta giro ba'ltiz, Gorbeia'ra joan nai leuke.
"Biar bederatzi t'erdietan, or izango naiatzu", esan eustan.
Egin-egiñean be, itz emona betetea atsegin jakona dozu-ta,
emen neukan bere burdi bizkorraz bederatzi-bedera-
tzietan.

Baiña ez giñan Gorbeia'rako bidean jarri: egun laiño-
tsua etorren, eta mendian zerbait ikusi ta ikasi nai izan
ezkero, eguraldi argia bear. Eta bertatik len-egitaraua
aldatu ta barria osotu genduan, Zornotza'tik urten baiño
len. Gure ibillaldia, au izango da: Argiñeta, Karabieta,
Arantzazu, Sandaili, Apotzaga'ko ilerría, Dorleta, Alber-
tia, Elosu ta Atxuri...

Argiñeta. Elorrio uri prestua dozu. Aintxiña baten eta
gaur. Lau ederrean kokatua, mendiz —Intxorta, Udalaiz,
Anboto— inguratua; jauregi apain ugariz betea, gizaseme
jakintsu ta jatorren sorleku, gaur ainbat lantegi ta fabrikaz
jantzia; birako gaintxoetatik begira, zoragarria emo-
ten. Onako muiñotxoan daukazu Argiñeta. Ni ikasle nin-
tzala ementxe Larra'n, bein Zaldibar'erañño trenez eta
andik Gatzaga'tik zear oiñez etorri gintzazan talde azitxo
bat emengo illobiak ikustera. Nire lagunak, inguru-
errietako askok lez, etzitun ezagutzen tokiok.

Erriko plazan zuzen artu ta beingoan gengoan San
Adrian ermita ondoan. Gizon zintzo bat ebillen berton,
arotz lanean. Txeratsu artu ginduzan, eta guk bera.
Oraintxe zortzi bat urte barrizturiko eleiza erakutsi eus-
kun, eleiza ta santuai buruz naibeste barri emonez; baita
gerra-aldikoak ba, amasei urtekoa zan bera ta emen be,
alboko mendietan jakiña, izan zan zaparradarik.

Aspaldiko aretxeaz beterik daukazu ingurua. Eleiz-
aurrean dagoz, ostera, IX'garren gizaldiko amabost bat
arritzko illobi. Arlosa zaal luzeak dira, azpikoa ta gaiñekoa
barruz utsik, bien artean gorpua egokitze. Guk eginda-

ko ainbat itauni erantzunik, ainbat barriren jabe egin gin-
duzan, danak misterioz beteak. Oraintsu arte San Adrian
Alkartearenak ziran inguruok, orain Elorrio'ko Udaletxea-
renak. Sorginduta lez andik alde egin eziñik egon ondoren,
aldatz-beera Elgeta'ra bidean gu.

Karabieta.—Elgeta'tik kilometro batera lez dago au,
Eibar'erako bidean, Askonabieta'ri dautsola. Gerra aldian
emen egon nintzan ni, "Kirikiño", batailloko kapellau,
lenengo Kanpanzar'tik Elgeta'ra, Intxorta azpian, eta gero
Elgeta'tik Basalgo'ra bitartean, Asensio-mendia aurrez-
aurra ta Ubera erdian gendularik.

1937'ko apirillaren 25'an, igandez, ementxe nenbillen
ni goizeko bederatizak inguruan neure gudariai mezea
emoteko bear nebazan tresnak gertatzen. Goiz laiñotsua,
Elorrio'ra sartuak ziran nazionalak, baiña ez genduan uste
guganañño orren arin urreratuko ziranik. Laiño artean tiro
ta tiro itxituan jausteko zorian agertu gintzazan, baiña
eutsi ta eutsi, arrats-beran andik Eibar'arantza iges egin al
izan genduan. Eta urrengo goizean, eguna argitu-ala,
Arbazegi'n agertu giñan.

Ainbat urte joanda gero, tokiok zelan aurkitzen ziran
jakiñagureak berez kilikili egiten izate barruan. Guztiz
aldatuak idoro nitun, baiña beste baten astiroago etorteko
asmuz alde egin genduan andik.

Arantzazu.—Nire adiskideak bein erakutsi eustan
Arantzazu barriz ikusteko guraria. Ni, ostera, adiskideen
naia beteteko beti gertu ta prest naukazuna izan. Amabiak
ziran ara giñanerazko. Giro ederra; eguzkiak orduko bere
gezi-zizta goxoz zauritu ta uxatuak zitun arkaitz arteetako
laiño narrasak be. Kotxe pilloa, ta jentea etorri ta etorri:
Arantzazu'k ba-dau bere erakarpen lillurakorra.

Guk be erakarpen orrek eroanik, Andra Maria'ren iru-
di aurrean otoitz-egin dogu euskaldunok, ain buru-ariñak
izan barik, batasunean bizi gaitez. Eleiz zabal ederra,
apain orobat Muñoz'ek arretaul jagian ipiñi ebazan irudi
abstraktuak; korua miretsi dogu, eta autortegiak, eta jarle-
kuak; kanpokaldean, barriz, aurreko oroigailu jasoa
amairu irudi sabel utsakin, Oteiza'k egiñak. Eskumatik
kriptara jo dogu, otoitzerako ta Kristorekin topo egiteko
leku egokia. Ormetan Nestor Basterretxea'ren irudiak,
esannaiez aberats, "gizona gizonaren etsai" gogor eta ola-
koz bizi-bizi.

Nik liburu batzuk neroiazan Aita Gandiaga'rentzat. Ez dago etxean Potes'ko Liebana'n ikasaro jarraikoan aurkitzen da-ta. Aren orde z Aita Prantziskotar gazte alai batek artu gaitu: ikustez joan eta ondo artzeak asko esan nai dau. Oni emon dautsodaz neure liburuak. Eta Arantzazu'ri agur gozoa egiñik, Araotzaldera.

Sandaili.—Aitz-arteko trokan zubia eta alboan: “Araotz auzoa” diño kartel batek. Aurrera jarraituz, antxiñako urmaela utsik, eta ezker-aldera, bide gaintxoan Sandaili koba-zuloa. Leentasun-kutsuz betea. Oraintsu, 1980'an, barrizatua. San Elias'en ermitea, iñoiz garrantzi aundikoa. Bertara eldurik, arkaitz eskergea-pean, etxea bat bizilekua, ezkerretik, eta eurrez-aurre ermitearen sortalde alderdia ta santu-zaiñaren bizitokia, atea ta lau leiokin; igon kobaruntz eta eskuman ermitea, San Elias eta beste irudi bi altaran dirularik. Ezker, koba-atari zabala, mai ta arrizko zelai-unez. Aurrez aurre, arkaitz-zuloaren zintzurra, aundi ta illun. Nik Sandaili kantak gogoan, ots, “Ala Zalagarda” ta “Santa Iliak atek ditu zizarrez”.

Andik alde egiñik, ordu biak dirala-ta, bazkari-izkia dagigu bide egalean. Eta, itzultzean, Oñati'n, bira batzuk egin dautsoguz angu euskal Ikastetxe zarrari. Ederto zaindurik dago, kanpotik beintzat.

Illerria.—Urte batzuk dirala Apotzaga'ko kanposantuak ospe aundia beretu eban, txukun be txukun jarri ebelako. Tokiz ederto; eleizatik ur, eta erriaren erdian; bidea bertaraiño; katez loturrik atea ta aretx urtetsuak ertzez-ertz. Sarreran, bateo arri landu aundi bi. Borobilla da, ez aundi ez txiki, illobi guztiak buru aldetik il-arri biribil landua, sendikoen izanaz: ogei guztiz.

Oro-ar, ate, zugatz, orma ta obi, txukun atsegiña. Jatetxe barri bat alboan. Eta Eskoriatza'tik araturiko mutil koskor taldea, eguzkitan jolasle.

Dorleta.—Beko bide-gurutzean eskumatik artu dogu, Leintz ballaran. Or Gatzaga aldatzean. Polita entzute aundiko etxeak ditun erritxo au; etxeak barriztuta ba'legoz, obeto. Aldapan dago kokatua, ta eleizea bera be naiko arrakalatua kanpotik beñik-bein.

Beerago Dorleta, Andra Mariaren toki ixil zoragarria. Erabarrizten diardue, ta ez gara sartu, tramankulu ta tresneriz kuin-kuin bait dago: urrengoan ikusiko. Ezkontza asko ta asko egiten dira berton: Araba'ko ta bertokoak ementxe ezkodu nai.

Albertia.—Landa'n kotxe ta jente ugari, eguzki-gose ta tripazain. Neu be Gasteiz'en bizi nintzala ona etorten nintzan ezker, areik egunak gomutamesean biztuazten. Arrasti garbia, eguzkia aurrez dizditsu. Legutiano berton; or menditxoan, zugatz artean azken-gerratean jausitakoei eskiñitako oroigailua, oso bitxia.

Ni neu ez nintzan emendik ibilli. Baiña euskaldun asko jausi ziran eimen. Sasiz, piñuz ta aretkez beterik dago gaur; orduan ez egoan piñurik, baiña gaur tente daukaguzan aretxok, ordukoak dira. Arlaban azpian amaikatxo su ta tiro ta eriotza ikusia. Emen jausi ziran emaiak gogora dakarguz, otoiña ezpain-gaiñ. Jentea dabil inguruan perretxiku billa. Nire lagunak be, zalea da-ta, egin dau ingurumari bat.

Elosu.—Araba'ko erriska polita, gaintxo batean jarria. Gazteak irakurten eliz-ondoan; lugiñak solo ta inguru, abere arduraz. Gerran, erritxo au arrapatu nairik egiñak egin ziran, baiña Legutiano'ko eleiz-torrean egoan ametraidora bategaitik, ezin izan genduan berau menderatu.

Atxuri.—Onan deitzen jako Saldropo gaiñean, Gorbeia'rako bidean dagoan arkaitz-mokor aundi bati. Onen ostetik, oraintsu ebagi dabe arako bidea. Ta guk ori ikusi nai. Andik ibilli giñan, baiña gu ara orduko gau-itzalak jaubetu ziran inguru guztiz.

Eta, azken-gurari au bete barik, etxeruntz artu bear. Izadi ta gizadi barruan, guk bai egun zoragarria emon. Zuk be, irakurle, geure lurra ezagutuz, beste orrenbesteko poza ta atsegiña izan daizun, idazten dot lan au.

AITA ONAINDIA

